

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.03.2018, sen. zn. 29 ICdo 23/2016, ECLI:CZ:NS:2018:29.ICDO.23.2016.1

Číslo: 70/2019

Právní věta: Pohledávka vzniklá po rozhodnutí o úpadku dlužníka z titulu přeplatku na dávce pěstounské péče není pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona. Veřejnoprávní pohledávka, která vznikla po rozhodnutí o úpadku dlužníka, není ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona daní, poplatkem nebo jiným obdobným peněžitým plněním jen proto, že ve smyslu § 2 odst. 3 písm. b/ daňového řádu se pro účely daňového řádu rozumí daní peněžitě plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle daňového řádu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.03.2018

Spisová značka: 29 ICdo 23/2016

Číslo rozhodnutí: 70

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Majetková podstata, Pěstounská péče

Předpisy: § 168 odst. 2 písm. e) IZ
§ 2 odst. 3 písm. b) předpisu č. 280/2009Sb.
§ 47e písm. a) předpisu č. 359/1999Sb.
§ 47f předpisu č. 359/1999Sb.
§ 47z předpisu č. 359/1999Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 8. 4. 2015, č. j. 156 ICM 761/2015-18, Krajský soud v Plzni (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Zamítl žalobu, kterou se žalobce (Česká republika – Úřad práce České republiky) domáhal vůči žalované (JUDr. Bc. V. W., jako insolvenční správce dlužnice Z. B.) určení, že jeho pohledávka ve výši 16 303 Kč, přihlášená do insolvenčního řízení vedeného u insolvenčního soudu na majetek dlužnice pod sp. zn. KSPL 56 INS 719/2012, je pohledávkou za majetkovou podstatou (bod I. výroku)
2/ Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:

[1] Usnesením ze dne 16. 3. 2012, č. j. KSPL 56 INS 131/2012-B-7, KSPL 56 INS 719/2012-B-3, schválil oddlužení dlužníků S. B. a Z. B. plněním splátkového kalendáře.

[2] Usnesením ze dne 21. 6. 2013, č. j. KSPL 56 INS 131/2012-B-25, KSPL 56 INS 719/2012-B-6, vyloučil insolvenční věc dlužnice k samostatnému řízení pod sp. zn. KSPL 56 INS 719/2012.

[3] Žalobce vyplácel dlužnici v době od července 2013 do prosince 2013 (částkou 2 813 Kč měsíčně) dávky péstounské péče – příspěvek na úhradu potřeb dítěte (dále též jen „dávka péstounské péče“).

[4] Dne 2. 4. 2014, sp. zn. 1524-13-SO, č. j. 82930/14/SO, rozhodl Úřad práce České republiky – krajská pobočka v Karlových Varech, že dlužnici vznikl přeplatek na dávce péstounské péče ve výši 16 303 Kč (dále též jen „přeplatek“ nebo „pohledávka“) a že dlužnice je povinna přeplatek vrátit (do 31. 5. 2014 na účet úřadu); toto rozhodnutí (dále jen „rozhodnutí z 2. 4. 2014“) nabylo právní moci 19. 4. 2014 a stalo se vykonatelným dne 1. 6. 2014.

[5] Podáním ze dne 20. 10. 2014 uplatnil žalobce pohledávku u žalované (insolvenční správkyne dlužnice) jako pohledávku za majetkovou podstatou dlužnice. Poté, co žalovaná sdělila žalobci, že pohledávku má za vyloučenou z uspokojení v insolvenčním řízení, podal žalobce k výzvě insolvenčního soudu (B-23) dne 18. 2. 2015 včasnou žalobu o určení, že pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou.

3. Na tomto základě insolvenční soud – vycházejí z ustanovení § 168 odst. 2, § 203 odst. 1 a § 203a zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), z ustanovení 47d odst. 1, § 47f odst. 1 a § 47z zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, z ustanovení § 2 a § 242 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, a z ustanovení § 451 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“) – dospěl k následujícím závěrům:

4. Dávky péstounské péče jsou dávkami státní sociální podpory náležejícími pěstounovi nebo dítěti svěřenému do péstounské péče. Jsou určeny k zajištění potřeb dítěte a pěstouna; vedle nich vzniká jak pěstounovi, tak dítěti nárok též na některé další dávky státní sociální podpory, např. příspěvek na dítě, rodičovský příspěvek. Dítěti svěřenému do péstounské péče náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte v péstounské péči. Příjemce dávky péstounské péče, který přijal dávku nebo její část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byly vyplaceny neprávem nebo ve vyšší částce, než náležely nebo jinak způsobil, že dávky péstounské péče byly vyplaceny neprávem nebo v nesprávné výši, tj. dojde k přeplatku, je povinen částky neprávem přijaté vrátit. Nárok na vrácení dávky poskytnuté neprávem nebo v nesprávné výši zaniká uplynutím 3 let ode dne, kdy byla vyplacena.

5. V § 2 odst. 3 (daňového řádu) je vymezen pojem „daň“ pro účely tohoto zákona, což má podobný (nikoliv stejný) účel jako legislativní zkratka. Toto vymezení nelze vztahovat na celý právní řád, ale pouze na daňový řád. Použije-li termín „daň“ jiný zákon, nejde o vymezení podle daňového řádu. V § 2 odst. 3 písm. a/ (daňového řádu) je pojmu „daň“ podřazeno peněžité plnění, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek. V § 2 odst. 3 písm. b/ (daňového řádu) je pojmu „daň“ podřazeno peněžité plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle daňového řádu.

6. V daňovém řádu je rozlišena tzv. dělená správa procesní a dělená správa věcná (kompetenční). Při dělené správě procesní jde o situaci, kdy při ukládání povinností k peněžitému plnění se postupuje podle „nedaňového“ zákona a při správě jeho placení se postupuje podle daňového řádu; obojí je nicméně v kompetenci jednoho a téhož správního orgánu. Mandát k tomuto přechodu je nutno dovozovat z jiného právního předpisu, nikoli z daňového řádu. Při dělené správě věcné jde o situaci, kdy uložení povinnosti k peněžitému plnění přísluší jinému orgánu než správa placení (či pouze vymáhání) tohoto peněžitého plnění.

7. Pojem „daň“ nelze vykládat rozšiřující formou; takovým výkladem by byl stát upřednostněn zvýhodněním svých pohledávek a byly by narušeny zásady rovnosti a spravedlnosti dané ustanovením § 5 insolvenčního zákona, Ústavou České republiky i konstantní judikaturou. Právní předpis je nutno vykládat zejména s přihlédnutím k jeho účelu (ratio legis) a nikoli pouze z hlediska

gramatického (jazykového). Titulem předmětné pohledávky je bezdůvodně vyplacený státní příspěvek, byť by při jeho vymáhání byl použit daňový řád.

8. Byly-li dlužníci vyplaceny dávky péstounské péče, na které jí nevznikl nárok, jde o bezdůvodné obohacení dlužnice (ve smyslu § 451 obč. zák.) a takové pohledávky nejsou pohledávkami za majetkovou podstatou, ani pohledávkami postavenými na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou. Jde o nový dluh dlužnice, vzniklý po schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, jehož neuhrazení může být důvodem ke zrušení schváleného oddlužení a k prohlášení konkursu na majetek dlužnice ve smyslu § 418 odst. 1 písm. c/ insolvenčního zákona.

9. K odvolání žalobce Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 3. 11. 2015, č. j. 156 ICM 761/2015, 101 VSPH 357/2015-36 (KSPL 56 INS 719/2012):

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

10. Odvolací soud dospěl po přezkoumání rozsudku insolvenčního soudu k následujícím závěrům:

11. Napadený rozsudek je správný jak co do skutkových zjištění, tak co do právní argumentace; s důvody, pro které insolvenční soud nepovažoval předmětnou pohledávku za pohledávku za majetkovou podstatou ani za pohledávku jí na roveň postavenou, se odvolací soud bez výhrad ztotožňuje.

12. Je nesporné, že správním rozhodnutím o přiznání státního příspěvku na péstounskou péči bylo dlužnici vydáno před zahájením insolvenčního řízení a teprve v jeho průběhu se ukázalo, že po určitou dobu (spadající do doby po zahájení insolvenčního řízení) pobírala dlužnice státní příspěvek neoprávněně. Jelikož pohledávka z titulu přiznaného příspěvku na péstounskou péči vznikla před zahájením insolvenčního řízení, pak to, že dlužnice po jeho zahájení určitou dobu dávku takto přiznanou pobírala neoprávněně (neboť odpadl zákonný důvod pro její poskytování), nelze hodnotit jinak, než jako nový nárok z titulu bezdůvodného obohacení, který však není pohledávkou za majetkovou podstatou, či pohledávkou jí postavenou na roveň (byť o ní bylo rozhodnuto ve správním řízení), která by se v insolvenčním řízení uspokojovala v rozsahu a způsobem stanoveným insolvenčním zákonem.

13. Sporná pohledávka (jež vznikla až po zahájení insolvenčního řízení), by mohla být pohledávkou za majetkovou podstatou, kdyby skutečně byla „daní“ či „plněním obdobným jako daň“, což ale není.

14. Rozhodnutí z 2. 4. 2014 je rozhodnutím o vrácení přeplatku na dávce péstounské péče za dobu po zahájení insolvenčního řízení, a to za dobu od 1. 7. 2013 do 31. 12. 2013; v tomto období dlužnici příspěvek nenáležel, neboť jí byl vyplacen vyšší sirotčí důchod. Jinak řečeno, přeplatek podle tohoto správního rozhodnutí musí dlužnice vrátit, neboť ve výši stanovené v rozhodnutí z 2. 4. 2014 jej pobírala bez zákonného důvodu.

15. Pohledávky vzniklé po zahájení insolvenčního řízení jsou pohledávkami za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 insolvenčního zákona jen tehdy, jsou-li vyjmenovány v odstavci 1 nebo 2 tohoto ustanovení; pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení, již je i plnění bez právního důvodu nebo plnění z právního důvodu, který odpadl, v tomto ustanovení ani jinde v insolvenčním zákoně uvedena není.

16. K námitce žalobce, že sporná pohledávka je pohledávkou upravenou právním předpisem veřejného práva, odvolací soud uvádí, že insolvenční zákon upravuje uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka, jež mají původ jak v předpisech veřejného práva (v dané věci v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí), tak v předpisech práva soukromého (např. v občanském zákoníku), a na oba typy

pohledávek je nutno nahlížet stejně, bez rozlišování toho, zda jde o pohledávku upravenou právním předpisem veřejného práva.

17. Potud odvolací soud vychází z právního názoru obsaženého v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 10. 2005, č. j. 2 Afs 81/2004-54 [jde o rozhodnutí uveřejněné pod č. 791/2006 Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (dále jen „RNSS 791/2006“), které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího správního soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího správního soudu)], o tom, že právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty (v dané věci na bezdůvodné obohacení), byť upravené v rozdílných právních předpisech či dokonce odvětvích. Zmíněnému principu by zjevně odporovalo, kdyby na peněžitou pohledávku stanovenou předpisem veřejného práva bylo nahlíženo jinak jen proto, že byla stanovena rozhodnutím správního orgánu v režimu a postupem stanoveným v daňovém řádu (který veškeré pohledávky podle tohoto zákona, jež vznikly rozhodnutím finančního úřadu, pojmenovává jako „pohledávky daňové“ a nepoužívá termín „bezdůvodné obohacení“, který však musí být jednotně aplikován na všechny druhy pohledávek, jež mají být v insolvenčním řízení uspokojeny nebo z něj naopak vyloučeny, bez ohledu na to, že peněžitou pohledávku zakotvuje zákon práva veřejného).

18. Odvolací soud proto shodně s insolvenčním soudem uzavírá, že předmětná pohledávka představuje nový dluh dlužnice, který může být důvodem ke zrušení schváleného oddlužení a k prohlášení konkursu na majetek dlužnice.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

19. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena, konkrétně otázky, zda předmětná pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona.

20. Dovolatel uvádí, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.) a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že žalobě vyhověl, případně aby zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

21. V mezích ohlášeného dovolacího důvodu dovolatel odvolacímu soudu úvodem vytýká, že se přihlásil i k těm závěrům insolvenčního soudu, jež jsou zatíženy nepřesnostmi. Konkrétně dovolatel poukazuje na to, že v dané věci nejde o „státní příspěvek na výkon pěstounské péče“ (na který insolvenční soud cílí citací § 47d odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí) a že „dávky pěstounské péče“ nejsou ani „dávkami státní sociální podpory“; těmi byly jen do 31. 12. 2012. Okruh dávek státní sociální podpory vymezuje ustanovení § 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, a již v době přiznání předmětné dávky pěstounské péče toto ustanovení nezahrnovalo „dávky pěstounské péče“; ty jsou s účinností od 1. 1. 2013 včleněny do zákona o sociálně-právní ochraně dětí jako samostatný okruh dávek.

22. Odvolacímu soudu dovolatel též vytýká, že nesprávně vyšel z toho, že dávka pěstounské péče byla dlužnici přiznána před zahájením insolvenčního řízení, poukazuje na to, že insolvenční řízení bylo zahájeno 12. 1. 2012 a rozhodnutí o přiznání této dávky dlužnici bylo vydáno 8. 3. 2013 (po rozhodnutí o úpadku dlužnice). S tímto dílčím závěrem odvolacího soudu se nelze (dle dovolatele) ztotožnit především proto, že „pohledávka formálně vzniká teprve vydáním rozhodnutí o přeplatku

na dávce, respektive jeho vykonatelností“, tedy opět po rozhodnutí o úpadku.

23. Dovolatel však především (rozhodující měrou) oponuje názoru odvolacího soudu, že předmětná pohledávka z titulu přeplatku na dávce pěstounské péče – příspěvku na úhradu potřeb dítěte je pohledávkou z bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 451 obč. zák. Závěrům obsaženým v RNSS 791/2006 lze podle dovolatele obecně přitakat, ve vztahu k projednávané věci jsou však „naprosto nepřiléhavé“. Na podporu úsudku, že závěr obsažený v RNSS 791/2006 je pouze jakousi „tezí“, případně „velmi obecnou zásadou“, odkazuje dovolatel na jiná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (z nichž cituje), konkrétně na „rozhodnutí“ ze dne 22. 8. 2007, č. j. 2 As 88/2006-56 [jde o rozsudek uveřejněný pod č. 1392/2007 Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (dále jen „RNSS 13921/2007“)], a na „rozhodnutí“ ze dne 28. 5. 2009, č. j. 6 Ads 16/2009-81 [jde o rozsudek uveřejněný pod č. 1916/2009 Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (dále jen „RNSS 1916/2009“)]. V obdobných souvislostech odkazuje dovolatel také na „rozhodnutí“ Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 1997, sp. zn. 2 Cdon 385/96 (jde o usnesení uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 7, ročník 1998, pod č. 54), z něhož dovozuje, že pokud v tomto rozhodnutí Nejvyšší soud „minimálně procesně“ oddělil možnost směřovat institut veřejnoprávního se soukromoprávním konstatováním, že „v souvislosti s vymáháním nároku v civilním řízení se přeplatek na dávce nemůže za bezdůvodné obohacení považovat“, není přijatelné, aby se pro účely insolvenčního řízení takový nárok naopak musel považovat za bezdůvodné obohacení.

24. Dovolatel dále argumentuje ve prospěch závěru, že jeho pohledávka je daní, případně obdobným peněžitým plněním ve smyslu § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona. I vzhledem k tomu, že právním titulem vzniku uplatněné pohledávky je správní rozhodnutí podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, a pro exekuci, vybírání a evidenci peněžitých plnění se uplatní postup pro správu daní podle daňového řádu, nesouhlasí s tím, že vymezení pojmu daň v § 2 odst. 3 daňového řádu má podobný, nikoliv stejný účel jako legislativní zkratka a že je lze vztahovat pouze na daňový řád. Je přesvědčen, že pojem daň užitý insolvenčním zákonem je třeba vykládat za použití definice obsažené v daňovém řádu, s tím, že nejde o výklad rozšiřující. V té souvislosti rovněž zdůrazňuje, že při řešení toho, co insolvenční zákon rozumí daní (v § 168 odst. 2 písm. e/), by se měl výklad ubírat materiálním hodnocením věci.

25. Dovolatel rovněž dovozuje, že všechna peněžitá plnění vyplývající ze správního řízení, která jsou v souladu se správním řádem a daňovým řádem vymáhána jako daň, budou moci být uplatněna v insolvenčním řízení jako pohledávky za majetkovou podstatou, nebo [což bude mnohem komplikovanější a náročnější pro insolvenční soudy a insolvenční správce (a tím spíše pro dlužníky)] povede nemožnost uplatnění takových pohledávek k hromadným návrhům na rušení všech těchto insolvenčních řízení, respektive oddlužení, např. ve smyslu § 418 odst. 1 písm. c/ insolvenčního zákona.

III.

Přípustnost dovolání

26. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (ve znění účinném do 29. 9. 2017) se podává z bodu 2. článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

27. Nejvyšší soud nepřehlédl, že insolvenční řízení na majetek dlužnice v mezidobí pravomocně skončilo (usnesením, jímž vzal insolvenční soud na vědomí splnění oddlužení). V souladu s ustanovením § 159 odst. 4 a 5 insolvenčního zákona (ve znění rozhodném v době skončení insolvenčního řízení) se tak od skončení insolvenčního řízení považuje předmětný spor za spor o určení pořadí pohledávky pro dobu, po kterou trvalo insolvenční řízení a účastníci řízení se dnem

skončení insolvenčního řízení stala místo insolvenční správkyně dlužnice, což se promítlo též v označení účastníků a předmětu řízení v záhlaví tohoto rozsudku.

28. Dovolání v dané věci je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení, zda pohledávka státu z titulu přeplatku na dávce péčovské péče – příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle § 47e písm. a/ a § 47z zákona o sociálně-právní ochraně dětí je pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona, jde o věc dovolacím soudem neřešenou.

IV. Důvodnost dovolání

29. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

30. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

31. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

32. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona, zákona o sociálně-právní ochraně dětí, daňového řádu a občanského zákoníku:

§ 5 (insolvenčního zákona)

Zásady insolvenčního řízení

Insolvenční řízení spočívá zejména na těchto zásadách:

a/ insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárního a co nejvyššího uspokojení věřitelů;

b/ věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti;

c/ nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce;

d/ věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to dovoluje zákon.

§ 168 (insolvenčního zákona)

Pohledávky za majetkovou podstatou

(...)

(2) Pohledávkami za majetkovou podstatou, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku, jsou

(...)

e/ daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění, pohledávky vzniklé opravou výše daně u pohledávek za dlužníkem v insolvenčním řízení podle zákona upravujícího daň z přidané hodnoty,

(...)

(3) Není-li dále stanoveno jinak, pohledávky za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku.

§ 170 (insolvenčního zákona)

V insolvenčním řízení se neuspokojují žádným ze způsobů řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak,

(...)

d/ mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, a jiných obdobných peněžitých plnění, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku,

(...)

§ 203a (insolvenčního zákona)

(1) V pochybnostech o tom, zda pohledávka uplatněná věřitelem podle § 203 je pohledávkou za majetkovou podstatou nebo pohledávkou postavenou jí na roveň anebo pohledávkou, která se v insolvenčním řízení neuspokojuje (§ 170), uloží insolvenční soud i bez návrhu věřiteli, který ji uplatnil, aby do 30 dnů podal u insolvenčního soudu žalobu na určení pořadí uplatněné pohledávky; na návrh insolvenčního správce tak učiní vždy. Žaloba musí být vždy podána proti insolvenčnímu správci. Nedojde-li žaloba o určení pořadí pohledávky uplatněné jako pohledávka za majetkovou podstatou nebo jako pohledávka postavená na roveň pohledávce za majetkovou podstatou ve stanovené lhůtě insolvenčnímu soudu nebo není-li žalobě vyhověno, považuje se podání, jímž věřitel takovou pohledávku uplatnil, za přihlášku pohledávky a uspokojení pohledávky jako pohledávky za majetkovou podstatou nebo pohledávky postavené jí na roveň je v insolvenčním řízení vyloučeno. Nedojde-li žaloba o určení pořadí pohledávky, která se v insolvenčním řízení neuspokojuje, ve stanovené lhůtě insolvenčnímu soudu nebo není-li žalobě vyhověno, je uspokojení takové pohledávky v insolvenčním řízení vyloučeno.

(2) Řízení o žalobě podle odstavce 1 je incidenčním sporem podle § 159 odst. 1 písm. a/; ustanovení o popření pořadí přihlášené pohledávky platí obdobně.

§ 47e (zákona o sociálně-právní ochraně dětí)

Okruh dávek pěstounské péče

Dávkami pěstounské péče jsou

a/ příspěvek na úhradu potřeb dítěte,

b/ odměna pěstouna,

c/ příspěvek při převzetí dítěte,

d/ příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,

e/ příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

§ 47f (zákona o sociálně-právní ochraně dětí)

(1) Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte náležející podle věty první se vyplácí osobě pečující.

(...)

§ 47z (zákona o sociálně-právní ochraně dětí)

Přeplatky

(1) Příjemce dávky pěstounské péče, který přijal dávku pěstounské péče nebo její část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byly vyplaceny neprávem nebo ve vyšší částce, než náležely, nebo jinak způsobil, že dávky pěstounské péče byly vyplaceny neprávem nebo v nesprávné výši, je povinen částky neprávem přijaté vrátit.

(2) Nárok na vrácení dávky pěstounské péče poskytnuté neprávem nebo v nesprávné výši zaniká uplynutím 3 let ode dne, kdy byla dávka pěstounské péče vyplacena. Tato lhůta neplyne po dobu řízení o opravném prostředku nebo o žalobě, po dobu řízení a provádění výkonu rozhodnutí, nebo

kdy jsou na úhradu přeplatku prováděny srážky z dávky péstounské péče nebo příjmu nebo kdy jsou placeny splátky na základě dohody o uznání dluhu.

(3) O povinnosti vrátit dávku péstounské péče nebo její část podle odstavců 1 a 2 rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce, která dávky péstounské péče vyplácí nebo vyplácela naposledy.

(4) Vracené a vyměřené prostředky podle odstavce 1 jsou příjmem státního rozpočtu.

§ 2 (daňového řádu)

(...)

(3) Daní se pro účely tohoto zákona rozumí

a/ peněžité plnění, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek,

b/ peněžité plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle tohoto zákona,

c/ peněžité plnění v rámci dělené správy.

33. Ve výše citované podobě, pro věc rozhodné, platilo ustanovení § 5 insolvenčního zákona již v době zahájení insolvenčního řízení na majetek dlužnice (12. 1. 2012). Ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona doznalo po zahájení insolvenčního řízení na majetek dlužnice změny jen potud, že s účinností od 1. 1. 2014, po novele insolvenčního zákona provedené zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, bylo doplněno o „pohledávky vzniklé opravou výše daně u pohledávek za dlužníkem v insolvenčním řízení podle zákona upravujícího daň z přidané hodnoty“, což je ale změna, která nemá vliv na danou věc. Ustanovení § 203a insolvenčního zákona v podobě citované výše bylo vtěleno do insolvenčního zákona s účinností od 1. 1. 2014. Od 1. 1. 2014 do vydání napadeného rozhodnutí toto ustanovení insolvenčního zákona nedoznalo změn.

34. Ustanovení § 47e, § 47f a § 47z zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v podobě citované výše (pro věc rozhodné), byla vtělena do zákona o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1. 1. 2013 novelou provedenou zákonem č. 401/2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a do vydání napadeného rozhodnutí nedoznalo změn.

35. Ustanovení § 2 daňového řádu platilo v citovaném znění v době zahájení insolvenčního řízení a do vydání napadeného usnesení rovněž nedoznalo změn.

36. Úvodem Nejvyšší soud poznamenává, že v předmětné věci nebylo mezi účastníky sporu o tom, že předmětná pohledávka vznikla (až) po rozhodnutí o úpadku dlužnice. Kategorizací pohledávek věřitelů z hlediska možnosti jejich uspokojení v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka, se Nejvyšší soud zabýval již v usnesení ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. [29 NSČR 16/2011](#), uveřejněném pod č. 54/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 54/2012“) [které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu]. V R 54/2012 pak Nejvyšší soud v návaznosti na výklad podaný k přednostním pohledávkám, konkrétně k pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona) a k pohledávkám postaveným na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona), uvedl, že: „Protipólem takto nastavené úpravy pohledávek věřitelů uspokojitelných v insolvenčním řízení jsou pohledávky, které insolvenční zákon z takového uspokojení výslovně vylučuje, ač by jinak patřily mezi pohledávky, jež se (v intencích výše podaného výkladu) uspokojit mohou. Jde o pohledávky vypočtené v § 170 insolvenčního zákona“.

37. V R 54/2012 rovněž Nejvyšší soud vysvětlil, že skutečnost, že pohledávka, která vznikla po rozhodnutí o úpadku dlužníka, není vyloučena z uspokojení podle § 170 insolvenčního zákona, z ní ještě nečiní pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 insolvenčního zákona, případně pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou ve smyslu § 169

insolvenčního zákona. Pro poměry dané věci je tudíž úkolem Nejvyššího soudu odpovědět na otázku, zda předmětná pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona (jak tvrdí dovolatel).

38. Nejvyšší soud shledává zjevně nepřípadným poukaz insolvenčního soudu na ustanovení § 451 obč. zák., když přeplatek vzniklý na dávce pěstounské péče podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí nemá původ v právu občanském (není občanskoprávním nárokem). K tomu lze uvést, že zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje v § 47z postup pro případ vymáhání přeplatku vzniklého na dávce pěstounské péče, pokud příjemce dávky, který přijal dávku pěstounské péče nebo její část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce než v jaké náležela, nebo jinak způsobil, že dávky pěstounské péče byly vyplaceny neprávem nebo v nesprávné výši. Podobně upravený postup pro případ vzniku přeplatku na státem vyplácené dávce pak obsahuje např. § 51 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, či § 62 zákona č. 117/1995, o státní sociální podpoře, jehož součástí byla do 31. 12. 2012 (před účinností výše citovaného zákona č. 401/2012) i úprava dávek pěstounské péče, včetně příspěvku na úhradu potřeb dítěte. I z toho důvodu, že zákon o sociálně-právní ochraně dětí samostatně upravuje postup pro vymáhání přeplatku na dávkách pěstounské péče, je bez dalšího vyloučeno uvažovat o odpovědnosti příjemce dávky podle ustanovení o bezdůvodném obohacení (§ 451 a násl. obč. zák., § 2991 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku). Z výše uvedeného se však ještě nepodává, že dovolání je důvodné (že žalobou uplatněná pohledávka je opravdu pohledávkou za majetkovou podstatou).

39. V obecném slova smyslu lze daní rozumět zákonem stanovenou povinnou platbu bez nároku na protiplnění, jednostranně odváděnou do veřejného rozpočtu, jejíž prostřednictvím příjemce daně (stát) následně (po výběru) naplňuje svoji funkci. Pojem daň vymezuje (v podobě citované výše) ustanovení § 2 odst. 3 daňového řádu, jde však o vymezení použitelné pro účely daňového řádu („pro účely tohoto zákona“). Nicméně, poměřováno dikcí označeného ustanovení, není přeplatek na dávce pěstounské péče ani peněžitým plněním, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek (§ 2 odst. 3 písm. a/ daňového řádu), ani peněžitým plněním v rámci dělené správy (§ 2 odst. 3 písm. c/ daňového řádu). Jakkoli lze klást [v duchu judikatury Nejvyššího správního soudu, na kterou poukazují (jak citováno výše) odvolací soud i dovolatel] akcent na to, že právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, pak jen z toho, že jde o peněžité plnění (veřejnoprávní pohledávku), při jehož správě se postupuje podle daňového řádu (§ 2 odst. 3 písm. b/ daňového řádu), nebude vždy možné usuzovat, že jde o „daň“ ve smyslu § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona. „Procesní“ charakter definice obsažené v § 2 odst. 3 písm. b/ daňového řádu je zřejmý. Ve spojení s omezením takové definice „pro účely tohoto zákona“ (rozuměj pro účely daňového řádu) i s jinak koncipovanou dikcí § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona (jež se odchyluje i od definice daně ve smyslu § 2 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona již tím, že pojmy, „daň“ a „poplatek“, které označené ustanovení souhrnně prohlašuje za „daň“, rozepisuje vedle sebe, a tím, že výslovně nezmiňuje „clo“) je zjevné, že při výkladu pojmu „daň“ pro účely insolvenčního zákona bude převládat především materiální pojetí té které veřejnoprávní pohledávky, jež by mělo zohlednit i to, jak ji charakterizuje relevantní „daňová“ judikatura případně literatura. Dostatečnou korekcí toho, aby nedocházelo k významným odchylkám ve výkladu těchto pojmů pro potřeby insolvenční úpravy, je klauzule o „jiných obdobných peněžitých plněních“ (jako jsou „daně“ a „poplatky“) v § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona.

40. Takto nastavené meze výkladu odpovídají i tomu, že insolvenční zákon má ve vztahu k daňovému řádu povahu zákona speciálního (jehož uplatnění má v případě dlužníkovy úpadku přednost) ohledně plnění těch funkcí daňového řádu, které se týkají vymáhání daňových pohledávek. To lze dokumentovat i tím, že daňové pohledávky vzniklé před rozhodnutím o úpadku dlužníka musí být přihlášeny do insolvenčního řízení a po dobu trvání účinků rozhodnutí o úpadku je zásadně nelze

uspokojit jinak, než jak předjímá (podle zvoleného způsobu řešení úpadku dlužníka) insolvenční zákon. Budiž dodáno, že ke stejným závěrům dospěla judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu již při výkladu vztahu zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, a zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2002, sp. zn. [29 Cdo 95/2000](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2002, pod č. 70, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. [29 Odo 730/2004](#), uveřejněný pod č. 52/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 544/2002, uveřejněný pod č. 76/2005 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu.

41. K závěrům obsaženým v odstavcích [39] a [40] srov. shodně též argumentaci obsaženou v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sen. zn. [29 ICdo 3/2016](#), odstavce [50] a [51].

42. Již v rozsudku ze dne 31. 10. 2017, sen. zn. [29 ICdo 98/2015](#), Nejvyšší soud k pohledávkám za majetkovou podstatou uvedl, že má jít o ty pohledávky, jež zjednodušeně řečeno doprovázejí správu a udržování majetkové podstaty dlužníka a jde tedy o pohledávky, s nimiž je nutno počítat právě proto, že vznikají za trvání insolvenčního řízení pravidelně (včetně daňových pohledávek tvořených daní z přidané hodnoty tam, kde je dlužník plátcem této daně i v průběhu insolvenčního řízení) a jejich přednostní hrazení je svým způsobem nutné (nezbytné) k naplnění účelu a cíle insolvenčního řízení.

43. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je pravidelnou měsíční dávkou pěstounské péče, která slouží k úhradě potřeb nezletilého nezaopatřeného dítěte svěřeného do pěstounské péče, přičemž do doby dosažení zletilosti se vyplácí osobě pečující (pěstounovi).

44. Společným jmenovatelem dávek upravených mimo jiné výše uvedenými zákonnými předpisy a vyplácených státem, je pomoc osobám v obtížné či nestandardní situaci, překonání nepříznivých důsledků životních událostí či zmírnění sociálních a ekonomických rozdílů. Prostřednictvím jejich vyplácení stát naplňuje svoji sociální funkci. Dávky pěstounské péče jsou s účinností od 1. ledna 2013 upraveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí a nikoliv v zákoně o státní sociální podpoře. Z důvodové zprávy k zákonu č. 401/2012 Sb. se k otázce převedení dávek pěstounské péče ze zákona o státní sociální podpoře do zákona o sociálně-právní ochraně dětí uvádí:

[1] „Dojde k převodu všech dávek pěstounské péče ze zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Důvodem je sjednocení právní úpravy (otázka odměňování pěstounů je dnes upravena ve dvou právních předpisech) a také odlišný věcný charakter dávek pěstounské péče od ostatních dávek státní sociální podpory. V souvislosti se záměrem profesionalizovat pěstounskou péči budou dávky v pěstounské péči pojímány jako odměna za poskytovanou službu. Na rozdíl od ostatních dávek státní sociální podpory se ani do budoucna nepředpokládá příjmové či majetkové testování těchto dávek“ (obecná část důvodové zprávy, bod 3.3. Pěstounská péče, varianta 1, písm. e/ převod dávek pěstounské péče z režimu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, úprava příspěvku na úhradu potřeb dítěte).

[2] „Dochází ke sjednocení hmotného zabezpečení pěstounských rodin a převodu dávek pěstounské péče ze systému státní sociální podpory do systému sociálně-právní ochrany. Základní struktura dávek se nemění. Nadále bude poskytován příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Ustanovení se vztahují nejen na pěstouny, ale i na všechny osoby pečující, případně na osoby vedené v evidenci“ [zvláštní část důvodové zprávy k bodu 108 (§ 47e)].

Od uvedeného data tak dávky pěstounské péče přestaly být dávkami státní sociální podpory, nikterak se však nezměnila jejich povaha. Nadále jde o dávky vyplácené za účelem podpory dítěte svěřeného do pěstounské péče nebo pěstouna či jeho rodiny.

45. Rozdíl mezi dávkou a daní tkví v tom, že zatímco u daně (či jiného obdobného plnění) jako primární povinnost vzniká osobě zaplatit daň (odvést ji do veřejného rozpočtu) a státu právo tuto daň

vymáhat, u dávek osobě vzniká nárok (při splnění zákonných podmínek) na její výplatu vůči státu. Dávky péstounské péče tedy nejsou daní, naopak – samy mohou být předmětem daně z příjmu (odměna pěstouna), nebo příjmem osvobozeným od daně z příjmu (příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení péstounské péče); srov. § 4 odst. 1 písm. h/ a i/ zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

46. V tomto duchu pak za „daň“ nebo peněžitě plnění „obdobné dani“ nelze považovat (posuzováno materiálně) ani případný přeplatek na dávce péstounské péče. Přeplatek na dávce péstounské péče neodpovídá účelu, pro který jsou pohledávky za majetkovou podstatou vypočtené v § 168 odst. 2 insolvenčního zákona vydávány z obecného režimu uspokojování pohledávek v insolvenčním řízení (srov. argumentace v odstavci [42]), na čemž ničeho nemění ani veřejnoprávní povaha pohledávky.

47. Představa dovolatele (srov. odstavec [25]), že všechna peněžitá plnění vyplývající ze správního řízení, která jsou v souladu se správním řádem a daňovým řádem vymáhána jako daň, budou moci být uplatněna v insolvenčním řízení jako pohledávky za majetkovou podstatou, správná není. Veřejnoprávní pohledávka, která vznikla po rozhodnutí o úpadku dlužníka, není ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona daní, poplatkem nebo jiným obdobným peněžitým plněním jen proto, že ve smyslu § 2 odst. 3 písm. b/ daňového řádu se pro účely daňového řádu rozumí daní peněžitě plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle daňového řádu.

48. Argumentuje-li dovolatel tím, že nemožnost uplatnění takových pohledávek povede k hromadným návrhům na rušení všech těchto insolvenčních řízení, respektive oddlužení, např. ve smyslu § 418 odst. 1 písm. c/ insolvenčního zákona, pak přehlíží, že ke stejným důsledkům vede i nově vzniklý (a neuspokojený) dluh na pohledávce za majetkovou podstatou. Ostatně, zjevné jsou i negativní důsledky extenzivního výkladu pojmu „daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění,“ jímž je snížení míry uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů, kterým insolvenční zákon právo přednosti nepřiznává.

49. Nejvyšší soud tudíž uzavírá, že pohledávka vzniklá po rozhodnutí o úpadku dlužnice z titulu přeplatku na dávce péstounské péče – příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle § 47e písm. a/, § 47f a § 47z zákona o sociálně-právní ochraně dětí, není pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 písm. e/ insolvenčního zákona.

50. Jakkoli je tedy argumentace odvolacího soudu nepřiléhavá v úsudku, že jde o pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení, ve výsledku [co do závěru, že pohledávka z titulu přeplatku na dávce péstounské péče není pohledávkou za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona) ani pohledávkou postavenou jí na roveň (§ 169 insolvenčního zákona)] je napadené rozhodnutí správné. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243d písm. a/ o. s. ř.).